

จารึกนครชุม : อักษรวิธียุค วัฒนธรรมไทย และพระพุทธศาสนาในสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาลิไทย
INSCRIPTIONS OF NAKHON CHUM : THAI ORTHOGRAPHY, THAI CULTURE AND BUDDHISM
IN THE REIGN OF SOMDET PHRAMAHATHAMMARACHA LITHAI

หนึ่งฤทัย เสียมทอง¹, ภัสราภรณ์ จันทร์แสงศิริ, เหยียน อู๋, บุญเลิศ วิวรรณ
Nuengruethai Siamthong, Passaraporn Chansaengsiri, Yan Wu, Boonlert Wiwan
ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
Affiliation : Thai Language Department, Faculty of Humanities Kasetsart University
Email : nuengruethai.siam@ku.th¹

บทคัดย่อ

จารึกนครชุม ปี พ.ศ. 1900 สมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาลิไทย มีรูปแบบพยัญชนะจำนวน 36 ตัว คือ ก ข ช ค ค ห ง จ ช ญ ฎ ฐ ฒ ด ต ถ ท ธ น บ ป ผ ฝ พ ฟ ภ ม ย ร ล ว ศ ส ห อ มีสระ 19 ตัว คือ อะ อา อิ อี อือ อุ ู เอ แอ โอะ โอ ออ เอีย เอือ อำ ไอ ไอ เอา ฤ โดยมีการใช้สระลอย จำนวน 1 ตัว คือ “สระอือ” และวรรณยุกต์ 2 รูป คือ เอก โท (รูปกากบาท) เครื่องหมายที่พบ 2 ตัว คือ ๐ และนิคหิต ซึ่งเป็นเครื่องหมายขึ้นต้นประโยคและจบประโยคและเครื่องหมายประกอบพยัญชนะที่สามารถอ่านได้ และตัวเลขที่พบได้แก่ ๑๓๘๕ ส่วนอักษรวิธียุคมีรูปแบบเฉพาะ คือ 1. สระล้อมรอบตัวพยัญชนะ 2. สระไอไม้ม้วน สระไอไม้มลายสูงกว่าพยัญชนะ 3. มีการใช้สระลอย 4. อักษรควบกล้ำ และอักษรนำลักษณะติดกัน 5. การใช้วรรณยุกต์วางไว้ที่พยัญชนะตัวแรก 6. มีการใช้อักษรหัน นอกเหนือจากนี้ในจารึกนครชุม ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมไทยและพระพุทธศาสนาหลายประการคือ 1. พระราชพิธีบรมราชาภิเษก 2. การโหราศาสตร์ 3. การกล่าวถึงวันวิสาขบูชา 4. การสร้างพระศรีรัตนมหาธาตุและการปลุกต้นพระศรีมหาโพธิ์ 5. การบูชาพระศรีรัตนมหาธาตุและต้นพระศรีมหาโพธิ์ 6. การกล่าวถึงคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา 7. การกล่าวถึงการรักษาศีลและวินัยของภิกษุสงฆ์ 8. การคงอยู่ของพระพุทธศาสนา

คำสำคัญ : อักษรวิธี, พระศรีรัตนมหาธาตุ, พระศรีมหาโพธิ์, ราชาภิเษก, พระไตรปิฎก

Abstract

Inscriptions of Nakhon Chum in 1357 during the reign of King Maha Thammaracha Lithai (พระมหาธรรมราชาลิไทย in Thai) there are 36 consonant forms: ก ข ช ค ค ห ง จ ช ญ ฎ ฐ ฒ ด ต ถ ท ธ น บ ป ผ ฝ พ ฟ ภ ม ย ร ล ว ศ ส ห อ in Thai, there are 19 vowels: อะ อา อิ อี อือ อุ ู เอ แอ โอะ โอ ออ เอีย เอือ อำ ไอ ไอ เอา ฤ in Thai, including an independent vowel is อือ in Thai. And 2 tonal symbols: Ek, Toh (cross-shaped), 2 symbol: ๐ in Thai and a dot above the letter (นิคหิต in Thai) and found 4 numbers: 1, 2, 7, 9. As for the Thai orthography, there are specific forms: 1. The vowels surround the consonants. 2. The Ai Mai Muan (ไ้ in Thai), The Ai Mai Malai (ไ้ in Thai) is higher than the consonants. 3. The vowels are floating next to each other 5. Use of tone placed at the first consonant 6. Use of facing letters. In addition, in the inscription of Nakhon Chum mentioned Thai culture and Buddhism in many respects: 1. Royal coronation 2. Astrology 3. Mention of Vesak Day 4. Creation of Phrasirattanamahathat and planting of Phrasrimahaphot 5. Worship Phrasirattanamahathat and Phrasrimahaphot 6. Mention of Buddhist scriptures. 7. Mention of precepts and discipline of monks. 8. The existence of Buddhism.

Keywords: Orthography, Phrasirattanamahathat, Phrasrimahaphot, Rajaphisek, Tripitaka

บทความนี้ปรับปรุงจากมติคณะกรรมการพิจารณาบทความในการประชุมวิชาการระดับชาติ ครั้งที่ 5 เมื่อ 10 กันยายน 2566 จัดโดย วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

บทนำ

ศิลาจารึกนครชุมจารึกเมื่อ พ.ศ. 1900 สันนิษฐานว่าพระมหาธรรมราชาที่ 1 ลีไทย โปรดเกล้าฯ ให้จารึกเพื่อบันทึกเหตุการณ์เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา หรือนักปราชญ์ในราชสำนักคิดแต่งขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติพระองค์ โดยบันทึกด้วยรูปอักษรที่เปลี่ยนแปลงไปจากสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราชเพียงเล็กน้อย และอักขรวิธีไทยก็แตกต่างจากสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช นอกจากนี้ รูปแบบการเขียนจารึกนครชุมมีการใช้รูปประโยคยาวและซับซ้อนกว่า นิยมใช้ประโยคซ้อนในการขยายความ ทั้งนี้ จากศิลาจารึกนครชุมทั้ง 2 ด้าน ผู้ศึกษาได้หยิบยกขึ้นมาศึกษาเพียงแค่ 1 ด้าน ในส่วนเนื้อความที่มีการกล่าวถึงเนื้อหาที่มีความเด่นชัดทั้งในด้านวัฒนธรรม และพระพุทธศาสนาเท่านั้นและสามารถสรุปความได้ ดังนี้

ตอนที่ 1 (ด้านหน้า ตั้งแต่บรรทัดที่ 1 - 15) เริ่มต้นบอกศักราชและเล่าพระประวัติของพระมหาธรรมราชาที่ 1 ลีไทย พระองค์เสวยราชย์ที่เมืองศรีสัชนาลัยสุโขทัย ทรงประดิษฐานพระศรีรัตนมหาธาตุและพระศรีมหาโพธิ์จากลังกาที่วัดเมืองนครชุมในปีดังกล่าว จากนั้นกล่าวถึงอานิสสของผู้เคารพบูชาพระมหาธาตุและพระศรีมหาโพธิ์นี้ เปรียบเสมือนได้กราบไหว้พระพุทธเจ้า

ตอนที่ 2 (ด้านหน้า ตั้งแต่บรรทัดที่ 15 - 41) กล่าวถึงความเชื่อเรื่องอายุของมนุษย์ที่ค่อย ๆ ลดลงตามลำดับว่า เมื่อพระพุทธเจ้าปรินิพพานนั้น คนมีอายุ 100 ปี และลดลงเหลือ 99 ปีในปีเถาะ (พ.ศ. 1762) จากนั้นกล่าวถึงความเชื่อเรื่องปัญจอัตรธาน การสิ้นสุดของพระพุทธศาสนา นับแต่ปีสถาปนาพระมหาธาตุนี้ไป 99 ปี คืออย่าง พ.ศ. 2000 พระไตรปิฎก จะเสื่อมหาคนรู้จักแท้จริงมิได้ อีกทั้งยังกล่าวเตือนให้คนทั้งหลายชวนช่วยเร่งสร้างบุญกุศลในขณะที่พุทธศาสนายังคงดำรงอยู่ เพื่อให้ได้ไปเกิดในยุคพระศรีอาริยมตไตรย และสุดท้ายยังได้กล่าวถึงคัมภีร์พระพุทธศาสนาต่าง ๆ รวมไปถึงการรักษาศีลของเหล่าพระภิกษุสงฆ์

จากเนื้อความบนจารึกนครชุมที่ได้แสดงขนบธรรมเนียม ประเพณี และความเชื่อทางศาสนาในสุโขทัยสมัยพระมหาธรรมราชาที่ 1 ลีไทย โดยแสดงให้เห็นตั้งแต่ พระราชพิธีราชาภิเษก การสร้างพระศรีรัตนมหาธาตุ และบรรจุพระบรมสารีริกธาตุในพระธาตุข่อแฮ (วัดพระธาตุข่อแฮปัจจุบัน) เมื่อ ปี พ.ศ. 1902 การปลุกต้นพระศรีมหาโพธิ์ การสร้างอานิสสจากการกราบไหว้พระศรีรัตนมหาธาตุและต้นพระศรีมหาโพธิ์ ซึ่งนำทั้งสองสิ่งนั้นมายังอาณาจักรสุโขทัย ในตอนที่ได้ส่งสมณทูตไปสืบพระศาสนาที่ทวีปลังกา การกล่าวถึงเรื่องโหราศาสตร์ คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาต่าง ๆ ศีล และวินัยของภิกษุสงฆ์แสดงให้เห็นว่าพุทธศาสนาเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งต่อสถาบันกษัตริย์ในสมัยนั้น ที่พระมหากษัตริย์ต้องมีหน้าที่สำคัญในการอุปถัมภ์ ปกป้องศาสนา ให้ความบริสุทธิ์ และเป็นที่น่าเคารพเลื่อมใสอยู่ตลอดเวลา สมเด็จพระมหาธรรมราชาลิไทยทรงปรารถนาในเรื่องความรู้ในพระพุทธศาสนา ทรงมีความรู้แตกฉานในพระไตรปิฎกภาษาบาลี พระองค์ได้ทรงแบ่งพระสงฆ์ออกเป็น 2 ฝ่าย คือฝ่าย “คามวาสี” และฝ่าย “อรัญวาสี” โดยให้ฝ่ายคามวาสีเน้นหนักการสั่งสอนราษฎร ในเมือง และเน้นการศึกษาพระไตรปิฎก ส่วนฝ่ายอรัญวาสีเน้นให้หนักด้านการวิปัสสนาและประจำอยู่ตามป่าหรือชนบท ด้วยทรงเป็นองค์อุปถัมภ์พระศาสนาตลอดพระชนม์ชีพ ราษฎรจึงถวายพระนามว่า “พระมหาธรรมราชา”

ดังนั้น จะได้เห็นว่าจารึกนครชุมมีเนื้อความเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยและพระพุทธศาสนาได้หลายอย่าง จากศิลาจารึกหลักที่ 1 และ 2 ที่ไม่ได้กล่าวถึงพระพุทธศาสนามากนัก ผู้ศึกษาจึงได้เขียนบทความเรื่องนี้ เพื่อเผยแพร่อักขรวิธีไทย, วัฒนธรรมไทย ในเรื่องพิธีบรมราชาภิเษกของพระมหาธรรมราชาลิไทย การใช้โหราศาสตร์ และพระพุทธศาสนาใน จารึกนครชุม ทั้งในเรื่องการสร้างและบูชาพระศรีรัตนมหาธาตุและพระศรีมหาโพธิ์ การรักษาศีลของพระภิกษุสงฆ์ รวมไปถึงการคงอยู่ของศาสนาพุทธ เพื่อเผยแพร่เรื่องราวทางวัฒนธรรม และพระพุทธศาสนาในสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาลิไทย ที่ทรงเป็นผู้ปรารถนา และเลื่อมใสพระพุทธศาสนา รวมถึงเนื้อหาอันเป็นองค์ความรู้ที่น่าสนใจและหลากหลาย เพื่อให้ผู้อ่านได้อรรถาธิบายความรู้ในศิลาจารึกหลักที่ 3 จารึกนครชุม ปี พ.ศ. 1900

บทความวิชาการเรื่อง “จารึกนครชุม : อักษรวิไทยและวัฒนธรรมพระพุทธศาสนาในสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาลิไทย” ผู้ศึกษาได้เก็บข้อมูลจากจารึกนครชุม ซึ่งเป็นศิลาจารึกหลักที่ 3 ปี พ.ศ. 1900 สมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาลิไทย จำนวน 1 ด้าน

อักษรวิไทย คือ รูปแบบและจำนวนของพยัญชนะ จำนวน สระ วรรณยุกต์ ตัวเลข และเครื่องหมาย พร้อมทั้งระเบียบวิธีการเรียงลำดับอักษรและข้อความ อันเป็นลักษณะเฉพาะของอักษรวิไทยและภาษาไทยสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาลิไทย โดยมีนักวิชาการ จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ (2551) ได้กล่าวถึงอักษรวิไทยในจารึกนครชุม พ.ศ. 1900 ซึ่งผู้ศึกษาสรุปอักษรวิไทยได้ 2 มิติ ดังนี้

รูปแบบอักษรในจารึกนครชุม ปี พ.ศ. 1900 ในสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิไทย หมายถึง การ
พิจารณาารูปแบบและจำนวน สระ วรรณยุกต์ ตัวเลข เครื่องหมาย ดังต่อไปนี้

[illegible]

รูปแบบและจำนวนสระที่ปรากฏในจารึกนครชุม มีจำนวน 19 รูป คือ

ะ ิ เีย ย อ ุ ู ใ ๑ ๒ ๓ ๔ ๕ ๖ ๗ ๘ ๙ ๑๐ ๑๑ ๑๒ ๑๓ ๑๔ ๑๕ ๑๖ ๑๗ ๑๘ ๑๙

เมื่อเทียบกับสระไทยปัจจุบัน คือ อะ อา อิ อี อุ ู เอ แอ โอะ โอ ออ เอีย เอือ
อำ ไอ ไอ เอา ฤ

รูปแบบและจำนวนวรรณยุกต์ที่ปรากฏในจารึกนครชุม มีจำนวน 2 รูป คือ $\dot{\text{!}}$ $\dot{+}$ เมื่อเทียบกับวรรณยุกต์ไทยปัจจุบัน คือ $\dot{\text{!}}$ $\dot{-}$

รูปแบบและจำนวนตัวเลขที่ปรากฏในจารึกนครชุม มีจำนวน 4 ตัว คือ ๑๒๗๙ เมื่อเทียบกับตัวเลขไทยปัจจุบัน คือ ๑๒๗๙

รูปแบบและจำนวนเครื่องหมายที่ปรากฏในจารึกนครชุม มีจำนวน 2 ตัว คือ ○ และนิคหิต ซึ่งเป็นเครื่องหมายขึ้นต้นประโยคและจบประโยคและเครื่องหมายประกอบพยัญชนะที่สามารถอ่านได้

การใช้อักษรวิไทยในจารึกนครชุม ปี พ.ศ. 1900 หมายถึงการใช้และการเรียบเรียง สระ วรรณยุกต์ ตัวเลข เครื่องหมาย โดยมีนักวิชาการ ตรงใจ หุตางกูร (2558) ได้กล่าวถึงอักษรวิไทยในจารึกนครชุม พ.ศ. 1900 ซึ่งผู้ศึกษาสรุป ลักษณะเฉพาะ ได้ดังต่อไปนี้

การใช้สละล้อมรอบตัวพยัญชนะ หมายถึง การเรียบเรียงอักขรวิธีไทยแบบใหม่ สมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาที่ปรับเปลี่ยนจากลายสือไทยสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช โดยวางสระให้ล้อมรอบพยัญชนะได้เหมือนกับ อักษรวิธีขอมโบราณและมอญโบราณ ดังตัวอย่างเช่น

ศกราช ๑๒๗๙ ปีระกา เดือนแปดออกห้าน้ำ วันศุกร์หนไทยกัฒเล้าบุรพพลคณินักษัตร

(จารึกนครชุม ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 1-2)

วารสาร มจร ทวารวดีปริทรรศน์ ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2566)

จากข้อความข้างต้นจะสังเกตได้ว่าอักษรวิธียุคสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาลิไทย มีการวางอักษรวิธียุคเขียนสระล้อมรอบพยัญชนะหลายคำ เช่นคำว่า คำว่า เดือน และ เล้า

1.2.2 สระโอะไม่ม้วน สระโอะไม่มลายสูงกว่าพยัญชนะ

สระโอะไม่ม้วน สระโอะไม่มลายสูงกว่าพยัญชนะ หมายถึง การเรียบเรียงอักษรวิธียุคสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาลิไทยที่ปรับเปลี่ยนจากลายสือไทยสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช โดยเขียนสระสระโอะไม่ม้วน สระโอะไม่มลายสูงกว่าพยัญชนะ เหมือนกับอักษรวิธียุคขอมโบราณและมอญโบราณ ดังตัวอย่างเช่น

เสวยราชย์ในนครศรีสุพรรณบุรี เสวยราชย์ในนครศรีสุพรรณบุรี

เสวยราชย์ในเมืองศรีสุพรรณบุรี เสวยราชย์ในนครศรีสุพรรณบุรี

(จารึกนครชุม ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 4)

จากข้อความข้างต้น จะสังเกตได้ว่าอักษรวิธียุคสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาลิไทย มีการวางอักษรวิธียุคเขียนสระโอะไม่ม้วน และสระโอะไม่มลายสูงกว่าพยัญชนะหลายคำ เช่นคำว่า คำว่า ใน และ ไทย

1.2.3 มีการใช้สระลอย

การใช้สระลอย หมายถึง การเรียบเรียงอักษรวิธียุคสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาลิไทยที่เหมือนลายสือไทยสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช โดยเป็นสระที่เขียนไว้บนพยัญชนะ ดังตัวอย่างเช่น

ชนนวิเศษ ชนนวิเศษ ชนนวิเศษ ชนนวิเศษ ชนนวิเศษ ชนนวิเศษ ชนนวิเศษ ชนนวิเศษ ชนนวิเศษ ชนนวิเศษ

ชนนวิเศษ ชนนวิเศษ ชนนวิเศษ ชนนวิเศษ ชนนวิเศษ ชนนวิเศษ ชนนวิเศษ ชนนวิเศษ ชนนวิเศษ ชนนวิเศษ

อันเป็นต้นว่าพระมหาชาติหาคนสวดแลมิได้เลย ธรรมชาตกอันอื่นไซ้มีต้นหาปลายมิได้มีปลายหาต้นมิได้ เลยจำพวกพระอภิธรรม

(จารึกนครชุม ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 37-38)

จากข้อความข้างต้นจะสังเกตได้ว่าอักษรวิธียุคสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาลิไทย มีการวางอักษรวิธียุคเขียนสระลอย โดยเป็นสระที่เขียนไว้บนพยัญชนะ เช่นในประโยค อันอื่นไซ้

1.2.4 อักษรควบกล้ำและอักษรนำลักษณะติดกัน

การใช้อักษรควบกล้ำและอักษรนำลักษณะติดกัน หมายถึง การเรียบเรียงอักษรวิธียุคสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาลิไทย เขียนอักษรแต่ละตัวเพียงแค่ติดกัน เหมือนกับอักษรวิธียุคขอมโบราณ ดังตัวอย่างเช่น

ของฝาก ของฝาก ของฝาก ของฝาก ของฝาก ของฝาก ของฝาก ของฝาก ของฝาก ของฝาก

ของฝากฝาก ฝาก ฝาก ฝาก ฝาก ฝาก ฝาก ฝาก ฝาก ฝาก

(จารึกนครชุม ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 6)

จากข้อความข้างต้นจะสังเกตได้ว่าอักษรวิธียุคสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาลิไทย มีการวางอักษรควบกล้ำและอักษรนำลักษณะติดกัน เช่นคำว่า ฝาก และ ฝาก

1.2.5 การใช้วรรณยุกต์วางไว้ที่พยัญชนะตัวแรก

การใช้วรรณยุกต์วางไว้ที่พยัญชนะตัวแรก หมายถึง การเรียบเรียงอักษรวิธียุคสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาลิไทย เขียนวรรณยุกต์วางไว้บนพยัญชนะตัวแรกของคำ เหมือนกับลายสือไทยสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ดังตัวอย่างเช่น

เราบ่มีหากกล่าวคำพระพุทธเจ้าเราหารังบอกไว้เอง

(จารึกนครชุม ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 14-15)

1.2.6 มีการใช้อักษรหัน

การใช้อักษรหัน หมายถึง การเรียบเรียงอักษรวิธีไทยสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาลิไทย เขียนอักษร-หัน เป็นการเขียนพยัญชนะท้ายซ้อนกัน 2 ตัว เพื่อแทนไม้หันอากาศ ในคำที่มีตัวสะกด เหมือนกับลายสือไทยสมัยพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ดังตัวอย่างเช่น

อันหนึ่งโสดนับแต่ปีสถาปนาพระมหาชาตินี้ไปเมื่อหน้า

(จาริกนครชม ด้านที่ 1 บรรทัดที่ 34)

จากข้อความข้างต้นจะสังเกตได้ว่าอักษรวิไทย สมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิไทย มีการเขียนพยัญชนะท้ายซ้อนกัน 2 ตัว เพื่อแทนไม้หน้ออากาศ ในคำที่มีตัวสะกด เช่นคำว่า อัน และ นับ

2. วัฒนธรรมและพระพุทธศาสนาในจารึกนครชุม สมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาลิไทย

ในจารึกนครชุม ปี พ.ศ. 1900 ผู้ศึกษาได้ศึกษาแล้วพบเนื้อหาด้านวัฒนธรรมไทยและพระพุทธศาสนา ในสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาไทย ซึ่งเป็นวัฒนธรรมและเนื้อหาพระพุทธศาสนาที่สำคัญ ประเพณีบางอย่างมีลักษณะที่สำคัญ โดยมีเนื้อหาที่น่าสนใจ ดังนี้

2.1 พระราชพิธีบรมราชาภิเษก

“พระราชพิธีบรมราชาภิเษก” มาจากคำว่า พระราชพิธี + บรม + ราช + อภิเษก เป็นพระราชพิธีที่สำคัญที่สุดจัดขึ้นในวโรกาสที่ พระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใหม่เสด็จเจริญถวัลย์ราชสมบัติ เป็นพระราชพิธีในการสถาปนาให้ผู้ที่จะขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินได้เป็นพระราชอาทิของราชอาณาจักรโดยสมบูรณ์ สำหรับราชอาณาจักรไทย เป็นประเทศที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สายไหม จบกมลศึก (2562) ทั้งนี้ในจารึกนครชุม ปี พ.ศ. 1900 ได้มีการกล่าวถึงพิธี-ราชาภิเษกดังต่อไปนี้

[illegible]

“...พระยาสื่อไทยราช ผู้เป็นลูกพระยาเลอไทย เป็นหลานแก่พระยารามราชเมื่อได้เสวยราชย์ในเมืองศรีสัชชนาลัย
สุโขทัยได้ราชภิกษา อันฝูงท้าวพระยาทั้งหลายอันเป็นมิตรสหายอันมีในสี่ทิศนี้ แต่งกระยาตงวายของฝากหมากปลา
มาไหว้ อันยัตถ์ภิกษาเป็นท้าวเป็นพระยา จึงขึ้นชื่อศรี สตรีพงศ์มหาธรรมราชาธิราช...”

(จารึกนครชุมด้านที่ 1 บรรทัดที่ 3-7)

จากข้อความข้างต้นนี้ทำให้เห็นถึงราชประเพณีอันสืบเนื่องมาตั้งแต่โบราณนี้ที่ยึดถือว่าเมื่อผู้ที่จะขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์ การจะเป็นกษัตริย์จะต้องมีการทำพิธีบรมราชาภิเษกเพื่อขึ้นครองราชย์โดยสมบูรณ์และจะดำรงพระอิสริยยศ

2.2 การโหราศาสตร์

“ឥតរោគ ១២៨៥ ប្រការតើមហេសីមេមាតាជាដំបូងបង្អស់បង្អែក បាទពេទ្យប្រកបដោយសុខភាពល្អ”

“ศักราช ๑๒๗๙ ปีระกา เดือนแปดออกห้านักษัตรไทยกัฒเล้า**บุรพคุณนักษัตร** เมื่อยามอันสถาปนา
นั้นเป็นหูกค่า...”

จากข้อความข้างต้นทำให้เห็นถึงการดูฤกษ์ยาม ก่อนการทำพิธีสถาปนาสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชไทยขึ้นเป็นกษัตริย์ในรัชที่ 11 คือ ดาวงตัวเมีย ทำให้เห็นว่าคนในสมัยนั้นให้ความสำคัญกับฤกษ์ เพื่อความเป็นสิริมงคลในชีวิต

วันวิสาขบูชาเป็นวันที่สมเด็จพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน ซึ่งเกิดขึ้นในวันและเดือนเดียวกัน คือ ในวันเพ็ญ (ขึ้น 15 ค่ำ) เดือนหก นับเป็นเรื่องอัศจรรย์ซึ่งยังไม่มีใครเคยเกิดขึ้นกับผู้ใด วันวิสาขบูชาจึงนับว่าเป็นวันสำคัญสูงสุดในพระพุทธศาสนา ที่ก่อให้เกิดพระพุทธเจ้าผู้ตรัสรู้พระธรรมและนำมาสั่งสอนแก่สรรพสัตว์และพระสงฆ์สาวกผู้สืบพระศาสนาต่อมาจนถึงปัจจุบัน สุริย ีผลกิจ (2549) ทั้งนี้ในจารึกนครชุม ปี พ.ศ. 1900 ได้มีการกล่าวถึงวันวิสาขบูชาดังต่อไปนี้

“...ឧបាយវិធីបង្កើនចំណូលរបស់ខ្ញុំ ឬបង្កើនចំណូលរបស់អ្នកដទៃទៀត ឬបង្កើនចំណូលរបស់សង្គម ឬបង្កើនចំណូលរបស់ប្រទេស... ឬបង្កើនចំណូលរបស់ពិភពលោក...”

“...ธ นั้นในเดือนทกบูรณมีผัจกนัับด้วยวันได้เจ็ดแสนหมื่นสี่ร้อยหกสิบแปดวัน วันพระได้เป็น พระ พทธ...”

จากข้อความข้างต้นมีการใช้คำว่า เดือนหกบวรมณี เป็นคำที่ใช้เรียกวันวิสาขบูชาที่เป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนาในเดือนหกที่เป็นเดือนที่มีวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา คือ วิสาขบวณณมี หรือ วันวิสาขบูชา เป็นวันที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน รวมถึงวันอัฐมีบูชา ซึ่งเป็นวันถวายพระเพลิงพุทธสรีระของพระพุทธเจ้า หลังจากปรินิพพาน 7 วัน

การสร้างพระศรีรัตนมหาธาตุและการปลุกต้นพระศรีมหาโพธิ์ เป็นวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อสร้าง ปุชนิยมสำหรับบรรพบุรุษพระบรมสารีริกธาตุและการปลุกต้นไม้ประจำพระพุทธศาสนาที่สำคัญตามเหตุการณ์พุทธประวัติ ฉัตรสมุณย์ กบิลสิงห์, สุจิตต์ วงษ์เทศ, สุรีย์ ภูมิภมร, เผ่าทอง ทองเจือ, และอัครพงษ์ คำคุณ (2546) ใช้นั้นจารึกนครชุม ปี พ.ศ. 1900 สมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาลิไทย ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมด้านพระพุทธศาสนาลักษณะนี้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“...หาก**เอาพระศรีรัตนมหาธาตุอันนี้มาสถาปนา**ในเมืองนครขมนี้ ปันนั้น**พระมหาธาตุอันนี้**ให้**ชาตอัน**

วารสาร มจร ทวารวดีปริทรรศน์ ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2566)

สามานย์คือพระธาตุแท้จริงแล เอาลูกแต่ลังกาทวีปพันมาตายเอา **ทั้งพี่พระศรีมหาโพธิ์** อันพระพุทเจ้าเรา
เสด็จอยู่ใต้ต้นและผจญพลขุนมาราธิราช”

(จาริกนครชุมด้านที่ 1 บรรทัดที่ 7-11)

จากข้อความข้างต้นได้กล่าวถึงการสร้างพระศรีรัตนมหาธาตุและการปลูกต้นมหาโพธิ์ในเมืองนครชุม โดยพระมหาธรรมราชาลิไทย ได้อัญเชิญมาจากลังกาทวีป ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสนใจของสมเด็จพระมหาธรรมราชาลิไทยที่ให้ความสำคัญกับเหตุการณ์พุทธประวัติ

2.5 การบูชาพระศรีรัตนมหาธาตุและต้นพระศรีมหาโพธิ์

การบูชาพระศรีรัตนมหาธาตุและต้นพระศรีมหาโพธิ์ เป็นวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างอานิสงส์ ผลบุญเสมือนได้กราบไหว้องค์สัมมาสัมพุทธเจ้า ธนธ กิตติกานต์ (2557) ทั้งนี้ในจาริกนครชุม ปี พ.ศ. 1900 สมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาลิไทย ได้กล่าวถึงวัฒนธรรมด้านพระพุทธศาสนาลักษณะนี้ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

“...นิมิตไฉนได้ ชั่วอนิจาภิบาล **บูชาพระศรีรัตนมหาธาตุแลพระศรีมหาโพธิ์** นิมิตไฉนได้ ชั่วอนิจาภิบาล
รับเสด็จองค์หนึ่งบนพระแท่นแว่นบวงแล้วอวดอวดนิเวศนาภิชาตแล้วอวดพระพุทเจ้าเราชาว ราชบงกชไฉน
เชอไฉนเสด็จพระแท่นแว่นบวงแล้วอวดอวดนิเวศนาภิชาตแล้วอวดพระพุทเจ้าเราชาว ราชบงกชไฉน

“...มิผู้ใดได้ให้วันบกระทำ **บูชาพระศรีรัตนมหาธาตุแลพระศรีมหาโพธิ์** นี้ว่าไฉนมีผลอานิสงส์พร้าเสมอ ดังได้
นับตนพระเป็นเจ้าบ้างแลความดังนี้เราบมิหากกล่าว คำพระพุทเจ้าเราหารังบอกไว้เองไฉนเมื่อพระเป็นเจ้าได้เป็น
พระพุท...”

(จาริกนครชุมด้านที่ 1 บรรทัดที่ 12-15)

จากข้อความข้างต้นได้กล่าวถึงการบูชาพระศรีรัตนมหาธาตุและต้นพระศรีมหาโพธิ์ในเมืองนครชุม โดยสมเด็จพระมหาธรรมราชาลิไทย ได้อัญเชิญมาจากลังกาทวีป อันสะท้อนให้เห็นถึงความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนา ในสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาลิไทย และพระราชประสงค์ในการสร้างสิ่งสำคัญทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้ชาวนครชุมได้สักการบูชา

2.6 การกล่าวถึงคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา

คัมภีร์ทางพระพุทธศาสนามีหลายคัมภีร์ ในจาริกนครชุม ปี พ.ศ. 1900 ได้กล่าวถึงคัมภีร์ดังต่อไปนี้

พระไตรปิฎก แบ่งเป็น 3 หมวดใหญ่ ๆ คือ พระวินัยปิฎก พระสุตตันตปิฎก และพระอภิธรรมปิฎก

พระมหาชาติ หมายถึง การเกิดของพระเวสสันดรโพธิสัตว์ซึ่งเป็นการเกิดเพื่อบำเพ็ญบารมีที่ยิ่งใหญ่ที่สุด คือทานบารมี ก่อนที่จะได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในชาติต่อมา โดยมหาชาตินั้นได้รับการประพันธ์เป็นบทร้อยแก้ว และบทร้อยกรองในการนำไปเทศน์มาตั้งแต่สมัยโบราณ และเรียกการเทศน์นี้ว่า เทศน์มหาชาติ

ธรรมชาดก คือ เรื่องราวหรือชีวประวัติในอดีตชาติของพระพุทธเจ้า สมัยที่พระองค์เป็นพระโพธิสัตว์ บำเพ็ญบารมีอยู่ เรียกเรื่องในอดีตของพระองค์นี้ว่า ชาดก

พระอภิธรรมปิฎก หรือ พระอภิธรรม เป็นหมวดที่เกี่ยวกับหลักธรรมที่เป็นวิชาการว่าด้วยเรื่องของปรมัตถธรรม (สภาวะธรรม) ล้วน ๆ ธรรมะในหมวดนี้จึงไม่มีเรื่องราวของบุคคล เหตุการณ์ หรือสถานที่ซึ่งเป็นสิ่งสมมุติเข้ามาเกี่ยวข้อง ด้วยเลยพระอภิธรรมปิฎกนี้มีอยู่ทั้งสิ้น 42,000 พระธรรมขันธ์ แบ่งออกเป็น 7 คัมภีร์ เรียกโดยย่อว่า สัง. วิ. ธา. ปุ. ก. ยะ. ปะ.

พระปฎิฐาน เป็น 1 ใน 7 คัมภีร์ที่พระพุทธองค์ทรงพิจารณาหลังจากที่ได้ตรัสรู้แล้ว ได้แก่ 1. อัมมสังคณี, 2. วิภังคปกรณ์ 3. ธาตุกถา 4. ปุคคลบัญญัติ 5. กถาวัตถุ 6. ยมกปกรณ์ และ 7. มหาปฎิฐาน ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่พระพุทธองค์ทรงพยากรณ์ไว้ว่า จะสูญสิ้นเป็นคัมภีร์แรก เพราะเป็นคัมภีร์ที่ละเอียดลึกซึ้ง สุขุมคัมภีร์ภาพด้วยปัจจัยแห่งปรมัตถธรรม โดยที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงเรื่องราวความเป็นไปของสภาพธรรมที่เป็นเหตุเป็นผลแก่กัน

[illegible]

“...อันว่า**พระปิฎกไตร**นี้จักหายแล หากคนจักรู้แต่แลมิได้เลยยังมีคนรู้คั่นสเล็กสน้อยไซ้ ธรรมเทศนาอันเป็นต้นว่า**พระมหาชาติ** หากคนสวดแลมิ ได้เลย**ธรรมชาดก**อันอื่นไซ้มีต้นหาปลายมิได้มีปลายหาต้นมิได้เลยจำพวก**พระอภิธรรม** ไช้**พระปัสสจณ**แล**พระยมก**ก็จักหายเมื่อนั้นแล...”

จากข้อความข้างต้นเป็นการกล่าวไว้ในตอนนั้นไม่มีใครเข้าใจพระไตรปิฎกอย่างถ่องแท้ มีคนเข้าใจเพียงเล็กน้อยเท่านั้น ถ้าหากพระมหากษัตริย์และธรรมชาคนั้นหาคนที่สืบต่อไปไม่ได้เรื่องเกี่ยวกับพระอภิธรรม พระปฎิฐาน และพระยมกก็จะสูญหายไปในวัน

ปาราชิกเป็นประเภทของโทษที่สูงที่สุดที่เกิดจากการล่วงละเมิดสิกขาบทครุกาบัติ ซึ่งเรียกว่า อาบัติปาราชิก (พระไตรปิฎก, 2557) พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ทั้งสิ้น 4 สิกขาบท ได้แก่ (1) เสพเมถุน (2) ถู้อาหารรัพยา ที่เจ้าของไม่ได้ให้มาเป็นของตน (3) พรากกายมนุษย์จากชีวิต และ (4) กล่าวอวดอุตริมนุสธรรมที่ไม่จริงอาบัติปาราชิกทั้ง 4 เป็นอาบัติหนักที่เรียกว่า อเตกัจฉา คือ ไม่สามารถแก้ไขได้เลย พิชศาล พันธุ์วัฒนา (2559) ทั้งนี้ในจารึกนครชุม ปี พ.ศ. 1900 ได้มีการกล่าวถึงการรักษาศีลและวินัยของภิกษุสงฆ์ดังต่อไปนี้

[illegible]

“...แต่นั้นเมื่อหน้า ได้พันปีโสด ผุงภิกษุสงฆ์อันจำศีลคง**ลิกขาบทสี่**
อันยังมีลิกขาบทอันหนักหนาหาไม่ได้เลย...”

จากข้อความข้างต้นเป็นการกล่าวถึงศีลและวินัยในสมัยพระธรรมราชาลิไทย ที่ได้กล่าวถึงเหล่าภิกษุสงฆ์ และปราชิก 4

จาริกนครชุมยังกล่าวถึงคติเรื่องธาตุอันตรธานโดยพระธาตุทั้งหมดจะไปชุมนุมกันที่มหาสกลุพแห่งเมืองอนูราธปุระ ก่อนที่จะไปชุมนุมกันที่พระศรีมหาโพธิ์ ณ พุทธคยา และอันตรธานหายไปในที่สุด ทั้งนี้ การที่พญาลิไททรงอ้างถึงธาตุ อันตรธานนั้นเป็นเพราะต้องการให้มหาธาตุเจดีย์ และพระศรีมหาโพธิ์ เป็นเครื่องจรรโลงพุทธศาสนาให้คงอยู่สืบไปจนครบ 5000 ปี ธนธร กิตติกานต์ (2557) ทั้งนี้ในจาริกนครชุม ปี พ.ศ. 1900 ได้มีการกล่าวถึงการคงอยู่ของพระพุทธรูปตามลำดับต่อไปนี้

[illegible]

วารสาร มจร ทวารวดีปริทรรศน์ ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2566)

“...ผมมีคำถามศาสนาพระเป็นเจ้ายังเท่าใดจักสิ้นอันให้แก่วางนี้แต่ปีอัน สถาปนาพระมหาธาตุนี้เมื่อหน้า
ได้สามพันเก้าสิบเก้าปีจึงจักสิ้นศาสนาพระเป็นเจ้า...”

(จารึกนครชุมด้านที่ 1 บรรทัดที่ 31-34)

จากข้อความข้างต้นกล่าวถึงถึงวันสิ้นสุดของศาสนา ความว่าหลังจากสถาปนาพระมหาธาตุนี้ได้ 3099 ปี
พระธาตุนี้จะอันตรธานหายไปและจะเป็นการสิ้นสุดศาสนาพุทธในตอนนั้น

องค์ความรู้ที่ได้รับ

การศึกษาเรื่อง “จารึกนครชุม : อักษรวิเชียร วัฒนธรรม และพระพุทธศาสนาในสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชา-
ลิไทย” ผู้ศึกษาได้รับองค์ความรู้ 3 มิติ ได้แก่ 1) ได้เห็นถึงรูปแบบอักษรและอักษรวิเชียร 2) ได้เห็นถึงวัฒนธรรม และ
พระพุทธศาสนา 3) ได้เห็นถึงวัฒนธรรมที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ดังนี้

ที่	รูปแบบอักษรและอักษรวิเชียร
1.	รูปแบบพยัญชนะ 36 รูป คือ ก ข ข ค ค ห ง จ ช ญ ฎ ฏ ฐ ฒ ต ถ ท ธ น บ ป ผ ฝ พ ฟ ภ ม ย ร ล ว ศ ส ห อ
2.	รูปแบบสระ 19 รูป คือ อะ อา อิ อี อือ อุ ู เอ แอ โอะ โอ ออ เอีย เอือ อำ ไอ ไอ เอา ฤ
3.	การใช้ทั้งสระลอย จำนวน 1 ตัว คือ “สระเอือ”
4.	รูปแบบวรรณยุกต์ 2 รูป ได้แก่ วรรณยุกต์เอก (') และวรรณยุกต์โท (^)
5.	รูปแบบตัวเลข 4 ตัว คือ ๑ ๒ ๗ ๙
6.	รูปแบบเครื่องหมาย 2 รูป คือ เครื่องหมายขึ้นต้นประโยค/จบประโยค(๐) และเครื่องหมายประกอบ พยัญชนะที่อ่านได้ (นิคหิต)
7.	สระล้อมรอบตัวพยัญชนะ
8.	สระไอไม้ม้วน สระไอไม้มลายสูงกว่าพยัญชนะ
9.	มีการใช้สระลอย
10.	อักษรควบกล้ำและอักษรนำลักษณะติดกัน
11.	การใช้วรรณยุกต์วางไว้ที่พยัญชนะตัวแรก
12.	มีการใช้อักษรหัน

ที่	วัฒนธรรมและพระพุทธศาสนา
1.	วันวิสาขบูชาที่เป็นวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา
2.	มีคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาหลายชุด ได้แก่ พระไตรปิฎก พระมหาชาติ ธรรมชาดก พระอภิธรรมปิฎก พระปฎิฐาน พระยมก และในตอนนั้นไม่มีใครเข้าใจพระไตรปิฎกอย่างถ่องแท้ มีคนเข้าใจเพียงเล็กน้อย เท่านั้น
3.	ภิกษุสงฆ์ต้องรักษาศีลและวินัย ซึ่งมีทั้งสิ้น 4 ลักขาบท
4.	ศาสนามีวันสิ้นสุด

ที่	วัฒนธรรมที่สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน
1.	พระราชพิธีบรมราชาภิเษก
2.	การโหราศาสตร์
3.	การสร้างพระศรีรัตนมหาธาตุและการปลุกต้นพระศรีมหาโพธิ์ เป็นวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา
4.	การบูชาพระศรีรัตนมหาธาตุและต้นพระศรีมหาโพธิ์เป็นวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อสร้างอานิสต์ผลบุญเสมือนได้กราบไหว้องค์สัมมาสัมพุทธเจ้า

บทสรุป

การศึกษาอักษรวิไทยและวัฒนธรรมพระพุทธศาสนาในสมัยสมเด็จพระมหาธรรมราชาลิไทยครั้งนี้ ผู้เขียนบทความพบว่า ในสมัยพระยาไทย มีการใช้พยัญชนะ 36 รูป มีการใช้สระลอยและสระจมเหมือนกันกับอักษรวิไทย มีจำนวน 19 รูป และมีการใช้ตัวเลข 4 ตัว อักษรวิไทยของอักษรไทยสมัยพระยาไทย มีทั้งส่วนที่พัฒนาขึ้นมาจากอักษรวิไทยของพ่อขุนรามคำแหง และส่วนที่หันกลับมาใช้อักษรวิแบบขอมโบราณ ซึ่งก็คือการใช้ตำแหน่งสระวางอยู่รอบพยัญชนะ เพื่อเป็นตัวตัดคำและทำให้อ่านง่ายขึ้น อักษรวิไทยอักษรไทยสมัยพระมหาธรรมราชาลิไทยจึงเขียนอักษรแต่ละตัวเพียงแค่ขีดกัน ไม่ต้องเชื่อมอักษร ยกเว้นสระอาที่นิยมเขียนติดกับพยัญชนะมาตั้งแต่โบราณตามอักษรวิขอม

ส่วนวัฒนธรรมพระพุทธศาสนาในสมัยพระมหาธรรมราชาลิไทย ผู้เขียนบทความพบว่า จากจารึกนครชุมในสมัยของพระมหาธรรมราชาลิไทย ทำให้เห็นถึงประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ สามารถแบ่งเป็น 5 ประการ ได้แก่ ประการที่ 1 พระราชพิธีบรมราชาภิเษก เป็นพระราชพิธีที่สำคัญที่สุด จัดขึ้นในวโรกาสที่ พระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใหม่เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ เป็นพระราชพิธีในการสถาปนาให้ผู้ที่จะขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินได้เป็นพระราชาธิบดีของราชอาณาจักรโดยสมบูรณ์ ประการที่ 2 พระศรีรัตนมหาธาตุกับพระศรีมหาโพธิ์ เนื้อความจารึกนั้นได้แสดงถึงแนวคิดเรื่องธาตุบูชาของ พระมหาธรรมราชาลิไทยอย่างชัดเจน 2 ประการ คือพระองค์นั้นเชื่อว่าพระธาตุจากลังกานั้นเป็นพระธาตุที่แท้จริงและมีความพิเศษกว่าพระธาตุทั่วไป อีกประการหนึ่งคือ พระองค์ทรงบูชาพระธาตุและพระศรีมหาโพธิ์เป็นตัวแทนพระพุทธเจ้า การปลุกพระศรีมหาโพธิ์ยังแสดงให้เห็นว่ามหาธาตุเจดีย์เป็นสัญลักษณ์แทนองค์พระพุทธเจ้าที่ทรงประทับอยู่เบื้องหน้าของพระศรีมหาโพธิ์ในขณะที่พระองค์ทรงตรัสรู้ นอกจากนี้จารึกนครชุมยังกล่าวถึงคติเรื่องพระธาตุทั้งหมดจะไปชุมนุมกันที่มหา-สถูปแห่งเมืองอนูราชปุระ ก่อนที่จะไปชุมนุมกัน นอกจากนี้ในจารึกนครชุมยังกล่าวถึงความเชื่อเรื่องอายุขัยของคนธาตุอันตรธาน และสิ้นศาสนาพุทธ

ประการที่ 3 วันวิสาขบูชา เป็นวันที่สมเด็จพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน ซึ่งเกิดขึ้นในวันและเดือนเดียวกัน คือ ในวันเพ็ญ (ขึ้น 15 ค่ำ) เดือนหก เหตุการณ์ดังกล่าวนี้ได้เกิดขึ้นเมื่อกว่าสองพันห้าร้อยปีมาแล้ว ในห้วงเวลาที่ต่างกัน ซึ่งวันวิสาขบูชาจึงนับว่าเป็นวันสำคัญสูงสุดในพระพุทธศาสนา เป็นวันที่ก่อให้เกิดพระพุทธเจ้าผู้ตรัสรู้พระธรรมและนำมาสั่งสอนแก่สรรพสัตว์ และพระสงฆ์สาวกผู้สืบทอดพระพุทธศาสนาต่อมาจนถึงปัจจุบัน ประการที่ 4 คัมภีร์พระพุทธศาสนาต่าง ๆ ได้แก่พระไตรปิฎก พระมหาชาติ ธรรมชาดก พระอภิธรรม พระปฎิฐาน พระยมก และประการที่ 5 ศีลและวินัยของภิกษุสงฆ์ ซึ่งในสมัยพระธรรมราชาลิไทยได้กล่าวถึงปาราชิก 4 ได้แก่ (1) เสพเมถุน (2) ถือนาถทรัพย์ที่เจ้าของไม่ได้ให้มาเป็นของตน (3) พรากกายมนุษย์จากชีวิต และ (4) กล่าววาจาคู่ตรินุสธรรมที่ไม่จริง

เอกสารอ้างอิง

- จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ. (2551). **จากลายสือไทยสู่อักษรไทย**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฉัตรสุมาลย์ กบิลสิงห์ , สุจิตต์ วงษ์เทศ , สุรีย์ ภูมิภมร , เผ่าทอง ทองเจือ , และอัศรพงษ์ คำคุณ. (2546). **พระศรีมหาโพธิ์ : จากชมพูทวีปสู่สุวรรณภูมิ**. กรุงเทพฯ : มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ตรงใจ หุตางกูร. (2558). **มรดกความทรงจำแห่งเมืองศรีสัชนาลัย-สุโขทัย : ประมวลจารึกสมัยพระยาไทย**. กรุงเทพฯ : ศักติโสภาคการพิมพ์.
- ธนธร กิตติกานต์. (2557). **มหาธาตุ**. กรุงเทพฯ:มติชน.
- ประเสริฐ ฐน นคร. (2547). **การอธิบายศิลาในจารึกสมัยสุโขทัย**. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

วารสาร มจร ทวารวดีปริทรรศน์ ปีที่ 2 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม - ธันวาคม 2566)

พระมหาไธ้ ธมฺมเมธี. (2563). การสังเคราะห์วรรณกรรมทางพระพุทธศาสนา 30 คัมภีร์ธรรมที่คนไทยควรอ่าน.

วารสารวิจัยวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 3 (3), 15-18.

พิชิตาล พันธุ์วัฒนา. (2559). บทลงโทษของพระภิกษุที่ปาราชิกสิกขาบท 1. วารสารวิชาการแพรวากาฬสินธุ์ มหาวิทยาลัยกาฬสินธุ์, 3(2), 114-116.

file:///Users/nuengruethai/Downloads/%23%23common.file.namingPattern%23%23.pdf

สายไหม จบกมลศึก. (2562). พระราชพิธีบรมราชาภิเษก (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : กระทรวงวัฒนธรรม.

สิงโต สุริยาอารักษ์. (2522). โหราศาสตร์ไทยเดิม. กรุงเทพฯ : เกษมบรรณกิจ.

สุริย์ มีผลกิจ. (2549). วันสำคัญในพระพุทธศาสนา. กรุงเทพฯ : คอมพิวเตอร์.